

Gotlands runinskrifter 3

Fårö socken

G 334 – G 339

Thorgunn Snædal

Fårö kyrka

Genom ombyggnader under 1700- och 1800-talen har kyrkans medeltida utseende förändrats radikalt. Dock återstår nästan hela det medeltida långhuset och tornet. I taxuslistan uppges 1324 som kyrkans invigningsår. Ingenting i de bevarade delarna av kyrkan talar emot riktigheten i denna uppgift. Fårö kyrka skulle därmed vara den yngsta medeltida stenkyrkan på Gotland.

Vid och i kyrkan finns nu två runinskrifter. G 334 står lutad mot redskapsbodens norra yttervägg, ca 35 m NV om kyrkan. I vapenhuset förvaras en runristad sten, G 337, från Langhammars gård på nordvästra Fårö. Två gravhällar G 335 och G 336 är nu borta. Enligt P. A. Säves Reseberättelse från 1864 försvann de vid den ovannämnda ombyggnaden av kyrkan.

Den äldsta uppgiften om runinskrifterna återfinns i G. Wallins Runographia. Han undersökte G 334 den 3 juli 1739. Två år senare, 1741, besökte Linné Fårö kyrka och upptecknade samma inskrift. I sin resedagbok den 30 juni nämner han ytterligare en runsten: ”Sedan vi om morgon läsit en Runsten [G 334], ty den andre kunde omöjeligen begripas...”

Vilken den andra runstenen var kan inte avgöras med säkerhet, men troligen rör det sig om G 336. C. G. Hilffeling berättar i sin Resejournal för år 1800: ”På kyrkogården Söder om kyrkan låg en Runsten [G 336], som lästes och afskrefs af. v. Linné nämner i sin Gothl. resa, s. 200: ”2ne Runstenar, som då lågo på kyrkogården”, nu fants ej mer än ofvannämnde. Däremot låg väl en i kyrkan framför altaret till en del skjuld af Altarskranket och af bänkarna att intet med Sammanhang kunde läsas – Kanske denne från kyrkogården blifvit inflyttad?” C. G. Hilffelings förmodan är troligen riktig eftersom G 334, enligt C. Säve, som undersökte den 1844 och 1854 låg kvar i koret fram till restaureringen.

334. Fårö kyrka

Litteratur: L 1693, S 1, F 61. C. v. Linné, Öländska och Gothländska resa, 1741 (1743), s. 200; Ms s. 285-286; G. Wallin, Runographia Gothlandica (1) (Ups. Soc. Scient. Acta 1743/49, 1751), s. 58-59; C. G. Hilfeling, Resejournal år 1800 (hs F m 57:8 i Kungl. Bibl.), s. 74; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826, Sammandrag s. 3, H. 1 s. 20 (ATA); Kyrkoinventariet 1830 (ATA); J. G. Liljegren, Runlära 1832, s. 153; P. A. Säve, Reseberättelse 1864, s. 84; C. Säve 1866, Runanteckningar 15a och 15b (ATA); Fornminnesinventering 1932 (ATA); Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16, 2002), s. 157.

Äldre avbildningar: J. W. Hamner, foto 1922 och 1923.

Gravsten med runinskrift. Den står på ett betongfundament vid östra ytterväggen på gravkapellet, ca 35 m NV om kyrkan, tyvärr uppochner.

De äldsta uppgifterna om G 334 finns i G. Wallins Runographia (a.a. s. 58). G. Wallin granskade stenen den 3 juli 1739, den låg då kyrkogården. Två år senare besökte Linné Fårö på sin gotländska resa och lämnade följande skildring i sin dagbok: ”Junius 30. Sedan wi om morgon läsit en Runsten på kyrkiogården, ty den andra [troligen G 336] kunde omöjeligen begripas, och näppeligen then förre, therest icke ett litet lichen hade fäst sig just i sielwa bokstäfwerna, och giordt större delen ganska tydelige, at man them på långt håll läsa kunde, men nu sedan samma lichen war afförder, war knapt möjligt them att läsa.”

När C. G. Hilfeling besökte kyrkan år 1800 hade stenen blivit inflyttad i kyrkan och låg framför altaret, delvis dold av altarskranket. Där låg den ännu när C. Säve granskade den år 1844 och 1854. Vid kyrkorestaureringen 1858-59 flyttades den ut ur kyrkan. Enligt P. A. Säves Reseberättelse 1864 låg den då ”öfverst i trappan vid nya sakristians norra vägg å kyrkiogården.”

Troligen har det nedre högra hörnet förkommit i samband med denna senare flyttning. Sin nuvarande placering fick stenen vid kyrkorestaureringen 1967-68.

Materialet är ljusgrå kalksten; formen är svagt trapetsoid. Längd 190 cm, bredd upptill 94 cm (beräknad bredd nedtill 88 cm) tjocklek 19 cm (ej profilerad). Det förkomna stycket har varit ca 64x40 cm. Runhöjden är 6-6,5 cm.

Ristningsytan är svårt sliten och nött. De flesta runorna kan endast svagt anas vid släpljusbelysning. Vissa delar av inskriften är fullständigt utplånade. Endast ca 30 runor i det nedre vänstra hörnet är tydliga.

Inskriften börjar i det övre vänstra hörnet och löper i ett textband längs kanterna. På ristningsytan innanför inskriftsbandet anas svaga rester av ornamentik i form av en arkad och nedre delen av en figurframställning av en människa i fotsid klädnad.

Inskrift (supplerad efter äldre läsningar):

+ **kup** [: **na**] **p**[i : **lafran**] **z**[ar : **si**] **a**[l **ok** : **nikulas** : **hans** :
5 10 15 20 25 30
b] **ro**[**p**] **urs**[unr : **lit** : **mik** :] **kira** : **botu**[**lfr** : **sum** : **kirkiu** : **burti** : **h**] **an** :
35 40 45 50 55 60 65 70 75
kirpi : **mik** : **gesus** : **kristus** : **napi** : **alum** [**kristnum** : **sialum** : **sum** : **hiar** :
80 85 90 95 100 105 110 115 120 125
huilas : **amen**]
130 135

*Guð nāði Lafransar siāl, ok Nikulās hans brōðursunnr lit mik gera.
Bōtulfr sum kirkiu bygdi(?) hann gerði mik. Iesus Kristus nāði allum
(kristnum siālum sum hiar hvīlas. Amen).*

»Gud vare nådig mot Lafrans själ och Nikulas, hans brorson, lät göra mig. Botulf som byggde(?) kyrkan, han gjorde mig. Jesus Kristus vare nådig mot alla (kristna själar, som här vilar. Amen).»

G 334. Foto: Lennart Lindquist 1983.

Till läsningen: Inskriften inleds med ett litet likarmat kors (3,5x3,5 cm).
 1 **k** kan följas som en mörkare skuggning i ristningsytan. Inga spår av stinging. I 2 **u** är ett stycke av huvudstavens övre del borta i en rund vittring; likaså bistavens nedre spets. I 3 **p** är basen och ett stycke av huvudstavens mitt borta i en vittring; av bistaven kan övre hälften iaktas. Av 4 **n** återstår en grund och diffus huvudstav, inga spår av bistaven; det samma gäller 5 **a**. 6 **p** kan följas genom ytterst grunda och

diffusa skuggningar av ristningsbottnarna. På det ca 22 cm långa partiet fram till runa 14 **z** kan ytterst svaga rester av 5-6 runor anas. 4 respektive 16 cm till höger om 14 **z** finns spår av två huvudstavar. Därefter inga ytterligare spår av ristning fram till inskriftsbandets slut. På höger långsida 8,5 cm från yttre ramlinjen syns svaga spår av en huvudstav och en bistav snett nedåt vänster; runan bör ha varit **a** eller **o**. I det 18 cm långa utrymmet fram till 28 **a** kan möjligen ytterst svaga rester av enstaka runor skönjas. 28 **a** är ytterst grund men säker. Bistaven når fram till en lodrät skåra, 1 cm lång, som ej bedömts vara avsiktligt ristad. 20 cm till höger om 28 **a** syns en svag skuggning av övre hälften av en huvudstav samt större delen av en **r**-bistav. 36 **o** kan iaktas i form av en skuggning. Av runa 37 **p** återstår rester av mittpartiet av en huvudstav och möjligen ytterdelen av bistaven. Av 38 **u** kan huvudstaven samt övre hälften av bistaven skönjas. Av 39 **r** återstår svaga spår av mittpartiet, bas och topp borta. Av 40 **s** kan något mer än övre hälften av huvudstaven samt större delen av bistaven skönjas, spetsen mellan andra och tredje ledet borta i en vittring. Därefter ett ca 35 cm långt vittringsskadat parti där nu endast rester av tre huvudstavar svagt kan skönjas. I 47 **m** kan möjligen svaga rester av bistavarnas spetsar med deras ansättning mot ramlinjen anas. Före 49 **k** finns ett skiljetecken i form av kolon. Av 50 **k** kan huvudstavens mitt samt nedre hälften av bistaven iaktas som en svag skuggning. Det kan inte avgöras om runan varit stungen. Av runa 51 återstår endast mycket diffusa rester. Av runa 52 återstår mittdelen av en huvudstav samt möjligen ansättningen av nedre bistaven i en **r**-runa. Av runa 53 kan huvudstavens ristningsbotten iaktas samt möjligen svaga rester av en **a**-bistav, den har i så fall gått något snett över till huvudstavens högra sida, därefter skiljetecken i form av kolon. Av 54 **b** kan huvudstavens ristningsbotten iaktas samt större delen av bistaven i form av en skuggning. Av runa 55 kan övre hälften av huvudstaven samt en högt ansatt bistav snett nedåt vänster svagt anas, troligen rester av en **o**-runa.

Av 56 **t** finns svaga spår av ristningsbotten bevarad, samma gäller 57 **u**. 3,5 cm t.h. om 57 **u** kan basen av en huvudstav iakttas. Därefter har en del av inskriften gått förlorad på det nu försvunna stycket.

Inskriften fortsätter sedan längs den nedre kortsidan och här är runorna rätt tydliga. I 76 **a** är toppen av huvudstaven och bistavens spets borta i brottet. 77 **n** är grund men tydlig. I 78 **k** är huvudstavens nedre hälft borta i en förslitning, resten av runan grund men säker. 79 **i** är ytterst grund, inga spår av stinging. 80 **r**, 81 **p** och 82 **i** är säkra. Runorna från 83 **m** till och med 97 **s** är ganska välbevarade. 86 **g** är tydligt stungen med en punkt, 87 **e** likaså. Toppen av 91 **k** är borta i en vittring. 96 **u** är skadad i toppen. I 98 **n** är toppen av huvudstaven borta, bistaven mycket diffus. 99 **a** är mycket grund. 100 **p** och 101 **i** är tydliga. I 102 **a** är huvudstaven grund, bistaven anas som en skuggning. 103 **l** är grund men säker, basen dock försliten. I 104 **u** är bistavens bas borta. I 105 **m** anas nedre hälften av huvudstav samt bistavarnas ansättningar mot övre ramlinjen. Därefter ett 11 cm långt parti utan spår av runor fram till rester av mitten av en huvudstav, inga spår av bistaven. Därefter inga säkra spår av runor på den 115 cm långa resterande delen av inskriftsbandet.

De äldre läsningarna skiljer sig från varandra på flera punkter och rekonstruktionen av de nu utvittrade delarna av inskriften är därför osäker.

G. Wallin, Runographia 1739: **kup : napi : lifraizar : sial : af : lilmartn : nikulasan : bropur : synair × litu gira bitulfur : sum kirkiu burti...kirpi : mik : gisus : gristus napa**

C. v. Linné 1741: + **kup izian : lofriizar : -ial : af : lin-- : kor : -ikutali : nanz : bropur : sun : haili : ...kira : bsulfr : sum kirkiuna burti : han : kirpi : mik : gisus : kristus : kkpi : ilum**

N. J. Ekdahl 1826: + **upiaþi : lafrhauzar : litkiaramikfirsinsial : ok : sin :
fornikulaiz brupursun : fan...mik : kira : bodulf b : sum : kirina : han :
grdi : mik : gisus : kristus : nafi : alim : þaira : sial : sum : hiar :
huilas : amen :**

P. A. Säve 1864: + **gup : nafi : laf-----ok :...nikula- : broþur : sun : gaf
:---gira : botu-----an : girþi : mik : gisus : kristus : nafi : alum :
kristnum : sialum : sum : hiar : huilas : amen**

Slutet av inskriften har uppenbarligen redan på 1700-talet varit svårläst, varken E. Wallin eller C. v. Linné har kunnat läsa något efter **alum**. I sin läsning från 1864 markerar P. A. Säve att runföljden **sum : hiar : huilas : amen** är otydlig genom att endast skissera runorna och skriva ”otydligt” inom parentes på slutet.

O. v. Friesen granskade inskriften i juli 1923. Hans läsning från 1923 överensstämmer i allt väsentligt med artikelförfattarens. I sin anteckningsbok skriver han följande efter runföljden **alum**: ”Sedan var raden – vid besökstillfället – oläslig. Men mycket möjligt att flera runspår kunna – både här och på de öfriga raderna – vid lämplig sidobelysning läsas.” O. v. Friesens förhoppningar infriades dock inte. Vid ett senare besök på Fårö, den 23 juli 1936 skrev han i sin anteckningsbok: ”Vid förnyad granskning kunde endast några svaga spår av runor upptäckas i den långrad på stora gravhällen som innehåller slutet av inskr.”

Undersökningar i maj 1981 och augusti 1987 visade att det inte är troligt att denna del av inskriftsbandet någonsin varit ristat. C. Säve har vid sin granskning 1854 tveksamt kunnat läsa **kristnum : sialu...** Resten har han supplerat efter J. G. Liljegren som i sin tur citerar N. J. Ekdahl. Det är därför sannolikt att N. J. Ekdahl läsning **sum : hiar : huilas : amen** beror på att han supplerat inskriften på det sätt som han ansåg

mest sannolikt. Den slutsatsen förstärks av att N. J. Ekdahls läsning av övriga delar av inskriften är mycket bristfällig. Denna ristning har alltså av hällens yta att döma aldrig existerat, ytan är här helt slät och det är mycket otroligt att just denna del av inskriften skulle ha vittrat så starkt att inte ens rester av eventuella skiljetecken framträder, dessa brukar ofta vara ganska djupt inborrade i stenen, medan resten av inskriften är ungefär lika läslig nu som på 1800-talet. Inskriften har alltså slutat med ordet **alum**.

Suppleringen av inskriften på den högra långsidan är också osäker. Rekonstruktionen **broþursun : lit : mik : kira** är den mest naturliga med tanke på att endast ett personnamn, *Nikulās*, tycks ha stått efter *Lafrans* namn men utrymmet från 40 **s** till 50 **k** är dock så stort att den längre versionen **broþursynir : litu** (E. Wallin) mycket väl skulle ha fått plats.

Det är beklagligt att denna utomordentligt intressanta inskrift är så illa medfaren och att en viktig del numera är förkommen. Om runföljden **sum : kirkiu : bygdi** är rätt supplerad får vi aldrig med säkerhet veta.

Såväl bildframställningen som hällens runformer och språk tyder på en datering till 1300-talet (Th. Snædal, a.a. s. 157). I förteckningen över de gotländska kyrkornas taxus under medeltiden till biskopen i Linköping förekommer vid de flesta kyrkor ett årtal som troligen avser kyrkans invigningsår. För Fårö kyrka är årtalet 1324. Kyrkans medeltida byggnadshistoria har varit svår att dokumentera på grund av den omfattande ombyggnaden av kyrkan 1858-59. Ingenting har dock framkommit som talar emot riktigheten i taxuslistans uppgift. (Erland Lagerlöf och Gunnar Swahnström muntligen till Th. Snædal). Det är därför fullt möjligt att inskriftens uppgifter är korrekta, att Fårö kyrka byggdes i början av 1300-talet och att byggmästaren var den Botulv som nämns i inskriften.

Namnen *Bōtulfr* och *Nikulās* hör till de vanligaste i det gotländska runmaterialet med ett 20-tal belägg var. *Lafrans* är belagt som

personnamn i tre gotländska runinskrifter G 334, G 327 Bunge k:a och G 291 Hellvi k:a.

335. Fårö Kyrka

Litteratur: L 1694, S 2, F 62. N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826, H.1, s. 20 (ATA); J. G. Liljegren, Runlära 1832, s. 151; P. A. Säve, Reseberättelse 1864, s. 85; Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16, 2002), s. 157.

Äldre avbildningar: Avritning av N. J. Ekdahl, Resa på Gotland, a.a. s. 20.

Gravhäll med runinskrift, nu borta. Den äldsta uppgiften om denna inskrift finns i N. J. Ekdahls Resa på Gotland 1826. C. Säve har tydligen aldrig själv granskat den. Enligt Gutniska Urkunder, s. 39, var den dold av ett trappsteg under tiden 1844-54. P. A. Säve uppger i sin Reseberättelse från 1864 att G 335 och G 336 försvunnit vid kyrkans reparation 1858-59.

Inskrift enligt N. J. Ekdahl:

kup : nabi : butulz : sial :
 5 10 15

Guð nāði Būtulfs siäl.

»Gud nåde Butulvs själ.»

G 335. Renritning av N. J. Ekdahl 1826.

Bōtulfr/Būtulfr hör till de vanligaste gutniska mansnamnen med ett 20-tal belegg i runmaterialet. Förledens form talar emot att *Būtulfr* skulle vara identisk med *Bōtulfr* kyrkobyggaren, även om det inte är uteslutet. Om variationen *Bōt-/Būt-* se Th. Snædal a.a s. 196 ff.

336. Fårö kyrka

Litteratur: L 1695, S 3, F 63. C. v. Linné, Öländska och Gothländska resa 1741 (1743), s. 200; C. G. Helfeling, Resejournal 1800 (hs F m 57:7 i Kungl. Bibl.), s. 74; P. A. Säve Reseberättelse 1852, s. 36 nr 10, Reseberättelse 1864, s. 85, S 170:1 i UUB; C. Säve, Runanteckningar 15a (ATA); Beskrifvning för geologisk karta s. 82; Inventering för ekonomisk karta nr 40:1 (C. Claesson 1933); Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16, 2002), s. 178.

Äldre avbildningar: C. G. Helfeling, teckning (i hs F m 57:9, tab.19); Liljegrenkalkering (ATA); P. A. Säve, teckning (i Atlas till Reseberättelse 1951-52, Pl 10); C. Säve teckning (i Runanteckningar 15 a, ATA).

Sten med runinskrift, nu borta. Troligen är det denna sten som C. v. Linné omtalar som oläslig i sina dagboksanteckningar från den gotländska resan för den 30 juni 1741: ”Sedan wi om morgon läsit en Runsten på Kyrkiogården [G 334] ty then andra kunde omöjeligen begripas, och näppeligen then förre...” C. G. Helfeling avbildar stenen i sin journal år 1800. Då låg den ”På kyrkogården Söder om kyrkan.” Enligt P. A. Säves Reseberättelse 1852 låg stenen ”såsom till ett säte upplagd i S.W. hörnet av kyrkogården.” I sin Reseberättelse 1864 uppger P. A. Säve att G 335 och 336 försvunnit i kyrkorestaureringen 1858-59.

Enligt C. G. Helfeling och P. A. Säve var stenen 2 alnar och 12 tum lång (ca 150 cm) och 1 aln och 6 tum bred (ca 75 cm).

Inskrift enligt C. Säve:

+ **gup** : **firi** : **lati us** : **orar** : **sidir** : **su sedi** : **petar** : **mura** : **maisperi**

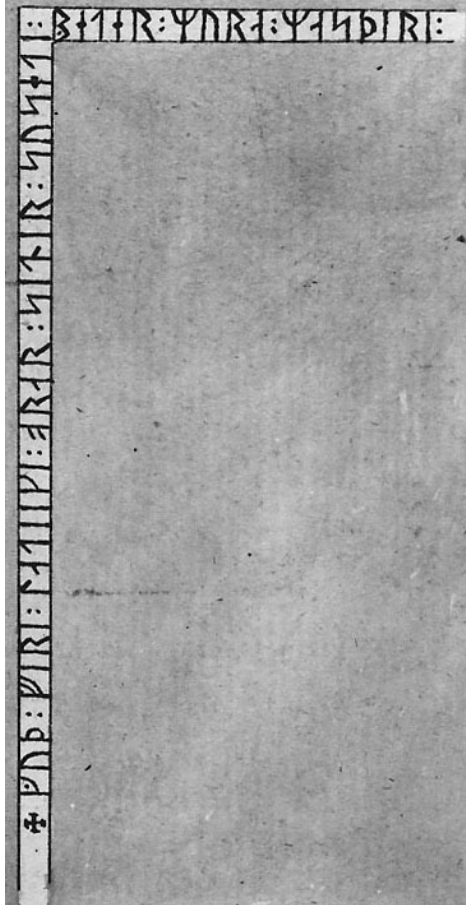
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Guð fyrilāti uss orar syndir, su segdi Petar mūrarmaisteri.

»Gud förlåte oss våra synder, så sade Petar murarmästare.»

Hilfeling 1800: + **gub** : **firi** : **lati iki** : **orar** : **sintir** : **su seti** :
peter : **mura** : **masþiri**:

P. A. Säve 1852 och 1864: **gub** : **firi** : **lati ipi** : **orar** : **sidir** : **su sedi** :
petar : **mura** : **maisþeri** :

G 336. Teckning av C. G. Hilfeling (hs F m 57:9, tab.19).

G 336. Teckning av P. A. Säve, i Atlas till Reseberättelse 1851-52, Pl 10.

C. Säve granskade stenen 1844 och 1854 och han håller fast vid sin läsning av runföljden **lati us** och ansluter sig inte till broderns eller C. G. Hilfelings läsningar. Den läsningen stämmer också med den i övrigt helt likalydande inskriften G 337.

Innehållet i dessa två inskrifter saknar motsvarighet i det gutniska runmaterialet. Inte heller fastlandet har någon liknande formulering vare

sig på gravstenar eller på andra föremål. Med all sannolikhet är de båda inskrifterna ristade ungefär samtidigt av samma person.

Trots den exakta övensstämmelsen mellan G 336 och G 337 tycks G 336 vara en gravinskrift. Möjligt är dock att Petar murarmästare arbetat i kyrkan vid något tillfälle och samtidigt skapat sig en minnesvård där. Se vidare G 337.

Inskriftens runformer och språk tyder på att den är senmedeltida, förmodligen från 1400-talet. Till skillnad från G 334 visar språket i G 336 och G 337 tydliga dialektala drag. I kommentaren till sin läsning av G 336 1852 skriver P. A. Säve: ”Å stenen står: **ipi** icke **iki**, **sidir** icke **sintir**, **petar** icke **peter**, **maisperi** icke **maspiri**. Allt...närmare sammanträffande med folkspråket än i dag”.

Fårö socken. Prästgården

Litteratur: F 67 A, Fornminnesinventering 1932 (ATA)

Fragment av en gravhäll med rester av runor eller majuskelinskrift. Numera förkommet. Den enda beskrivningen av detta fragment finns i O. v. Friesens Runanteckningar den 30 juli 1922: ”Övre högra hörnet av en trapezoid gravsten med baldakin och spår av runor eller majuskelinskrift(?) Ligger på prästgårdens ladugårds gårdspan, norr om ladugården, några meter från ladugårdsväggen.” Fragmentet har inte återfunnits.

337. Langhammars, Fårö socken. Nu i Fårö kyrka

Litteratur: S 4, F 64. P. A. Säve, Reseberättelse 1853, nr 37, Reseberättelse 1864, s. 87 (ATA), S 170:1 (UUB); A. Edle, brev till J. W. Hamner, 15.7.1923; Kyrkoherde A. Ruhr, brev till Riksantikvarien, 1.8.1924 och 9.1.1925 (ATA) Fornminnesinventering 1932 (ATA) (Inventering för ekonomisk karta nr 40:1, C. Claesson 1933); O. v. Friesen, Anteckningar 23.7.1936 (UUB); Fornminnesinventering 1977 (Fornminnesregistret); Th. Snædal, besiktningsrapport 16.2.1981 (ATA); R. Engeström, brev till RAÄ 18.6.1981 (ATA); Th. Snædal, Medan världen vakar. Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16, 2002), s. 178.

Äldre avbildningar: P. A. Säve, teckning i Atlas till reseberättelse 1853, nr 37; J. W. Hamner, foto 1923 (ATA); A. Edle, foto 1924 (ATA).

Tillhuggen sten med runinskrift. De tre delarna har påträffats vid olika tillfällen vid Langhammars gård, ca 8 km NV om Fårö kyrka. Stenen förvaras nu i kyrkans vapenhus, fastgjuten i en betongsockel strax till vänster om ingången.

Fragmentet med inskriftens början omnämns första gången av P. A. Säve i Reseberättelse 1853. Det var inmurat i en laduvägg, 2 alnar och 18 tum över marken (dvs. ca 160 cm). När det andra fragmentet, med inskriftens slut, hittades är oklart, men troligen var det år 1923. Enligt A. Edle (i kommentar till brev till Riksantikvarien 1.8.1924) ”framletades det ur en stengärdesgård”. 1924 togs fragmenten till Gotlands Fornsal, men flyttades redan året därpå tillbaka till Fårö och placerades i kyrkans vapenhus.

I sina Runanteckningar den 23.7 1936 skriver O. v. Friesen att ”enl. tradition på gården ett tredje stycke skall ligga i grunden till Langhammars bostadsbyggnad.” Riktigheten i denna tradition bekräftades hösten 1980. I samband med fältarbete på norra Gotland fick artikelförfattaren kännedom om ett runstensfynd vid Langhammars gård. Granskningen den 13 november visade att det rörde sig om det saknade mittstycket av G 337. Fragmentet hittades den 7 november 1980 av gårdsägaren Verner Larsson vid en dräneringsgrävning. Det låg ca 70 cm under markytan; omkring 1,5 m öster om boningshuset och ca 2,5 m söder om stentunet.

Det nyfunna fragmentet hade god passning med de andra två. I maj 1981 togs fragmenten till Slite Stenhuggeri, där de sattes ihop. Därefter fördes stenen till Fårö kyrka.

Materialet är kalksten, ganska grov med inslag av ljusare inlagringar. I hopsatt skick är stenen 128 cm lång, 42-54 cm bred (bredare vid det grovhuggna rotpartiet) och 13-17 cm tjock. Hällen är släthuggen på

ovansidan. Undersidan har också varit släthuggen och profilerad. Delar av denna släthuggning och profilering finns kvar på rotpartiet men är borta på de andra fragmenten. Inskriften löper mellan två vulster längs en tillhuggen smalsida och runt den avrundade toppen, den avgränsas av ramlinjer. Runorna är tydliga och välbevarade med smala och djupa ristningslinjer. Förlängningar av huvudstavarna syns som tunna grunda linjer i vulsterna.

Inskrift:

+ **g u p : f i r i : l a t i u s : o r a r : s i t i r : s u s e d i : p e t - r : m u r a : m a i s p i r i :**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Guð fyrilāti uss ōrar syndir, su segdi Petar mūramaisteri.

»Gud förlåte oss våra synder, så sade Petar murarmästare.»

G 337. Foto: Bengt A. Lundberg 1989.

Till läsningen: De 12 första runorna är skadade i sina mittpartier av en sprickbildning, som går svagt diagonalt genom ristningsbandet. Före 1 **g**

finns rester av den högra korsarmen i ett litet likarmat kors. 1 **g** är vittringsskadad i basen. Ovanför den nämnda sprickan i utrymmet mellan huvudstav och bistav finns en grund, rund fördjupning, som bedömts vara rester av en stingning. 2 **u**, 3 **p**, 4 **f** och 5 **i** är vittringsskadade i sina baser. Det kan ej avgöras om 6 **r** haft sluten form. Av bistaven i 9 **a** ans ansättningen mot huvudstaven. I 11 **i** finns en punktartad fördjupning på huvudstavens mitt som förmodligen är naturlig. I 12 **u** är bistavens nedre hälft bortflagrad. Samma skada har tagit bort mitten av det tredje ledet i 13 **s** som är ett spegelvänt gotlands-**s**, i likhet med andra **s**-runor i inskriften. Partiet runt runorna 14-17 är vittringsskadat runt brottkanterna I 14 **o** är spetsarna av bistavarna samt ett stycke av huvudstavens nedre del och mittdel bevarade. Av 15 **r** återstår ett stycke (1 cm) av huvudstavens mitt samt bistavens övre vinkel. Av 16 **a** återstår bistaven samt huvudstavens övre del. Av 17 **r** återstår övre hälften och en bit av nedre delen av huvudstaven samt större delen av bistaven, resten borta i brottskadan. I det därpå följande skiljetecknet är större delen av den övre punkten borta i brottskadan. I 18 **s** är spetsen av första ledet borta i en flagring. I 20 **t** är den ensidiga bistaven ansatt ett stycke ned på huvudstaven. En kraftig fördjupning intill huvudstavens mitt är snarast ett bortfall, ej stingning. 26 **e** är tydligt stungen med en punkt. 27 **d** är tydligt stungen med en punkt på huvudstavens mitt, bistaven är ansatt ett stycke ned på huvudstaven. I 29 **p** är runans övre hälft vittringsskadad; en mycket grund fördjupning i den övre öglan kan vara rester av en stingning, nedre öglans stingning välbevarad. I 30 **e** är den övre hälften av huvudstaven vittringsskadad, tydligt stungen med en punkt. Efter 30 **e**, strax före brottkanten, finns en avlång diagonal fördjupning på platsen för en **t**-bistav, som sannolikt är spetsen av en **t**-bistav, huvudstaven har gått förlorad i brottet. Av runa 32 återstår större delen av huvudstaven, inga spår av en eventuell **a**-bistav. I 33 **r** är bistavens övre hälft mycket grund. Runorna 42-45 är ristade i ett ojämnt parti i början av rotpartiet,

där ristningsytan ej tillhuggits på samma sätt som tidigare. Ramlinjerna upphör före 41 **s**. I 42 **p** är huvudstaven skadad av en spricka i stenen, bistaven otydlig av vittring . 44 **r** är något vittringsskadad.

De äldre läsningarna av de tidigare funna fragmenten stämmer i allt väsentligt överens med artikelförfattarens.

Stenens funktion är oklar. Någon liknande byggnadsdetalj är inte känd på Gotland (R. Engeström, brev till Runverket 18.6.1981). Enligt O. v. Friesen (Anteckningar 23/7 1936) har A. Edle föreslagit att ”stenen – hel – utgjort östra sidan av prästbänken på altarets s. sida i gamla kyrkan”. Då samtliga fragment har hittats vid Langhammars är det ändå troligare att stenen ingått i en medeltida byggnad där. Kanske vågar man förmoda att Petar murarmästare huggit denna inskrift ungefär samtidigt som G 336 och att han haft någon anknytning till Langhammars gård

Inskriftens runformer och språk tyder på att den är senmedeltida. Troligen från 1400-talet. P. A. Säves kommentar om språket i G 336 gäller också G 337.

338. Stora Hoburga, Fårö socken

Litteratur: S 5, F 65. P. A. Säve S 40 o (UUB), s. 66; Beskr. f. geol. k. s. 80; Th. Erlandsson brev till RAÄ 6.9.1921 och 17.9.1921 (ATA); Fornminnesinventering 1932 (ATA); Inventering för ekonomisk karta nr 22 (C. Claesson 1932).

Äldre avbildningar: P. A. Säve, hs S 40 o (W B) s. 66; C. Claesson, foto 1932.

Ristning i kalkhäll i norra delen av en vät, ca 300 m väster om landsvägen mellan Båta och St. Hoburga, ca 30 m SSO om en stenmur. Granskad av artikelförfattaren den 5 augusti 1987 och den 26 maj 1993. Inskriftens längd är ca 30 cm och runhöjden är 10,5-11,5 cm.

Inskrift:

petar

5

Petar

»Petar.»

G 338. Foto: Bengt A. Lundberg 1993.

Till läsningen: Runa 1 **p** är stungen med en punkt i den nedre öglan; runans mitt med bistavarnas ansättning mot huvudstaven är vittrad. 2 **e** är stungen med ett kort vågrätt streck på huvudstavens mitt. 3 **t** har ensidig bistav. I 4 **a** är bistaven kort, grund och utvittrad. I 5 **r** huvudstavens bas och bistavens nedre streck mycket utvittrade. Inskriften avslutas med ett skiljetecken i form av tre punkter.

Inskriften upptäcktes troligen 1844 liksom G 399 (S 6). Enligt C. Säve skall enligt sägnen en brud ha ridit ihjäl sig på denna plats.

I ett brev till RAÄ den 17 september 1921 lämnar Theodor Erlandsson en fylligare version av denna sägen: ”Vid samma tillfälle besökte vi även den s.k. Brudervät, där likaledes på en fast håll finnes ett något otydligt runord **betau**. Då vi hörde oss för bland befolkningen, sade man, att det gick en sägen om att en brud från Båta (Bota) gård här skulle hava slagit ihjäl sig, då hennes häst på vägen från kyrkan här halkat på de släta hållarna, där den gamla kyrkvägen dåförtiden gick fram utmed kanten av väten (vät = en liten grund vattensamling), vilken därefter erhöll namnet ”Bräudervät.” ”.

Denna sägen kan ha uppstått genom att runorna har tolkats som ordet brud eller Bota. Säggen kan dock vara äldre än runorna, som när de upptäcktes förknippades med den gamla säggen. Liknande sägner finns om flera platser på Gotland (jfr G 339). När O. v. Friesen 1936 hörde sig för om ristningen, som han inte tycks ha sett, fick han beskedet att den bestod av ordet BRUD.

Liksom för G 339 är det svårt att avgöra denna ristnings ålder. Runorna är djupt huggna av en uppenbarligen runkunnig person. Inget i deras utseende talar emot att de är medeltida. C. Säve förmodar att de härstammar från 1500- eller 1600-talet.

339. Broskog, Fårö socken

Litteratur: S 6, F 66. P. A. Säve, hs R 623:4, s. 584 och hs S 40 o, s. 65 (UUB); A. Edle t. Ra 1004/21. Th. Erlandsson brev t. RAÄ 1.9.1921 och 17.9.1921; B. Schnittger 43/21 (ATA); Fornminnesinventering 1932 (ATA).

Äldre avbildningar: P. A. Säve, hs R 623:4, s. 584 och S 40 o, s. 65 (UUB); J. W. Hamner, foto 1922.

Sentida(?) runinskrift, numera borta. Enligt C. Säve fanns den 1844 på Broskogs ägor, invid den gamla sockenvägen.

I P. A. Säves gotländska samlingar i UUB finns två avbildningar av inskriften. Enligt dem var inskriften i övre raden 15 tum (ca 45 cm) lång och runorna 1 1/4 tum (drygt 3 cm) höga.

Inskrift enligt C. Säve:

sven : hans : sen

Sven Hanssen.

Den 30 juli 1922 granskade O. v. Friesen inskriften. Hans läsning och kommentarer återges här i sin helhet.

G 339. Foto: J. W. Hamner 1922.

”Broskog; Eines åker.

• **suen** • **-ans** • **sen** •

5 10

• **sgei** • **iel**”

15

Till läsningen: Till runa 5 har O. v. Friesen följande kommentar ”(1): har på högra sidan två streck enl teckn. af hvilka det nedre skulle kunna vara hugget; det öfre skarpare, smalare, djupare. Till runa 7 (2): på vänstra sidan en flagring. Till runa 15 och följande runor (3): starkt vittrade; den siste mkt grund, möjl ej huggen, liksom **i** (runa 15), som på högra sidan har starka vittringar och troligen är defekt. Längd övre raden mellan punkterna 0,42 m. Runorna 3 cm omkr. höga.

Ristningen i en fasta kalkhällen ca 30 m söder om landsvägen norr om Eines åker Fårö kka – Friggårds och ca 80 m väster om telefoncentralen vid Friggårds.”

yhht. *ttt. ytt.
Karlberg

yhht. *ttt. ytt. =
.ypt. mtt. tt. (?)

G 339. Teckning enligt P. A. Säve S 40 o 1844.

G 339. Teckning av P. A. Säve i R 623:4, s. 584

I sin avbildning i hs S 40 o har P. A. Säve skrivit namnet Karlberg, vilket tycks vara hans läsning av runorna i nedre raden. På avbildningen i hs R

623:4 består dock hans läsning av nedre raden av runor och runliknande tecken med ett frågetecken efter. O. v. Friesen har också haft stora svårigheter att läsa den. Det är osäkert om denna runföljd har haft en språklig innebörd.

I september 1921 fick Theodor Erlandsson i uppdrag av Riksantikvarieämbetet att vidta åtgärder för att skydda ristningen. I ett brev till ämbetet samma månad redogör han för sina insatser: ”Då jag i sällskap med landstingsman A. Larsson Fårö kom till platsen, befanns det, att några av okynne nyligen tagit en av de relativt stora stenarna, som lågo i krets kring inskriptionen, och kastat den på ristningen, varvid en av runorna blivit ytterligare skadad, varför vi, med kännedom om fåröbornas skaplynne, befarade, att, om vi, i enlighet med förslaget lade än större stenar omkring ristningen och än mer droge uppmärksamheten dit, man skulle fortsätta att göra åverkan på den och kanske helt och hållet förstöra den. Vi hava därför försökt skydda den på så sätt, att vi, lade bräddor över runorna övertäckte dem med grästorvar och rullade stenarna som ett litet röse över allt samman. På det sättet är ristningen i varje fall skyddad för åverkan till dess den kan bli vederbörligen undersökt, varefter andra mera lämpliga åtgärder för inskriftens bevarande kunna vidtagas.”

Tyvärr genomfördes aldrig vidare skyddsåtgärder. När O. v. Friesen besökte Fårö igen 1936 skrev han följande i sin anteckningsbok. ”Hällristningen vid Broskog befanns på grund av platsens bebyggelse övertäckt av en enl. uppgift inemot 1/3 m:r tjock jordfyllning. Då min tidigare granskning var detaljerad och inskr. av ringa betydelse vidtogs inga åtgärder för ristn. eftersökn. och avtäckning. Enl. uppgift skulle den ligga diagonalt 3 m. rakt ut från nya ladugårdsbyggnadens sv (sö?) hörn...”

I Gutniska urkunder uppger C. Säve att enligt sägnen en bonde från gården Väinur skall ha ridit ihjäl sig på platsen för ristningen. Förmodligen har man trott att den omkomnes namn ristats i hällen. Liksom för inskriften G 338 är det frestande att tro att det är runorna

existens som gett upphov till sägnen. Likartade sägner är dock knutna till många platser på Gotland, framför allt minneskorsen. Om G 90 vid Sigdes i Burs berättades det att en präst skulle där ha ridit ihjäl sig (GR bd 1, s. 139).

C. Säve daterar G 339 liksom G 338 till 1500- eller 1600-talet. G 339 synes dock vara betydligt yngre än G 338.